

Könyvismertetés.

Hunzinger, Theologie und Kirche. Beiträge zum gegenwärtigen Kirchenproblem. Leipzig (Deichert) 1912. 100 lap. Ára 2 márka.

Az ismert nevű erlangeni professzor, a Seeberg, Ihmels, Grützmacher és Kaftan-féle „modern positiv theologia“ egyik legelőkelőbb képviselője, e művében nagyon korszerű kérdéseket fejteget a theológia és az egyház egymáshoz való viszonyának és szerves kapcsolatának köréből.

Mai theológiánk s azzal kapcsolatban egyházunk — úgy mond — korunk nagyonis szövevényes szellemi áramlatainak befolyása alá került. Új vitákra és módokra van szükségünk az ősi evangelium egyéni és társas közösségi felfogására és terjesztésére egyházban és theológiában egyaránt. Nagyon sok új feladat elé állít bennünket az állam és egyház, egyház és iskola egymáshoz való viszonya, a lelkipásztori gondozás, az igehirdetés, a kultusz és a liturgia, a társas közösségi élet, az apologetika s a bel- és külmiszió tág mezeje napjainkban. A modern positiv theológia feladata az evangeliumnak korszerű kifejtése és terjesztése és pedig korunk ismert formáiban és eszközeivel, úgy azonban, hogy az örök evang. üdvigazságot pártkérdéssé ne tegyük s a haladó tudomány vívmányait ne mellőzzük. Mert hát nem maga az evangelium, hanem annak felfogása, hirdetése és tudományos kifejtése a fejlődés törvényének van alávetve. Komplikált modern szellemi életünk egyik jellemző sajátossága azonban a széttagoltság, a materializmus, az intellektualizmus s a természettud. gondolkodás, mely egyházra és theológiára nagy veszélyeket foglal magában. Nincs ma egységes világ és életfelfogásunk, s még a különböző theol. irányzatok között is nagyon laza az összefüggés. Örvendetes jelenség a Scapler-szövetség s a mai bel- és külmiszió, mely bizonyossága annak, hogy a valódi ev. keresztyénység gyökere a reformáció üdvismeretében keresendő. Mai ev. egyházunk egyik legnagyobb hibája, hogy papi és theol. jellegű és nem népies egyház. A kiválasztás és a helyes alkalmazkodás az egyház és a theológia egyik legszebb és legsürgősebb jövőendő feladata a modern eszmeáramlatok tömkelegében.

De még más baja is van egyházunknak és az ő theológiájának. A szenvedés korát éli a mi dogmatikánk. Egyházgyakorlati,

politikai vagy történelmi és korántsem elvi kérdések választják el a mai dogmatikusokat egymástól. Nélkülözzük a dogmatikában a *consensus*-t. A történelmi és ismeretelméleti kritika s agnosztikus korunk szkepszise bizonytalanná tette dogmatikánkat. Még a pszichológiai és pszichopathológia is döngeti annak kapuit. Ezekkel az árnyalatokkal szemben meg kell védenünk s ha kell visszahódítanunk a dogmatika eminens egyházi és tudományos jellegét. A dogmaellenes keresztyénség² ideálja utólérhetetlen. A meglazult hitbizonyosságot és hitvalláshűséget erősíteni kell egyházunkban s itt nagy feladat vár éppen a dogmatikára. Hit nélküli teológia „ist ein Unding.“ Egy elvadult historizmus csinált tabularasat hitigazságainkból. A valódi ker. hitismeret fejlesztésében még nagy feladat vár a modern pozitív teológiára. A dogmatikai szkepszist modern ismeretformákkal a szilárd ev. hithűségnek kell felváltania.

A következő tanulmányban az élelátókörű és erős hitű szerző a teológia és az egyház viszonyát vizsgálja. Tétele az, hogy az egyháznak *teológiai*, s a *teológiának egyházas jellegűnek kell lennie*. Köztük a viszony kölcsönös sőt szükségképi s mai, anomális ellentétük vizsás állapot. A teológia az egyház számára volt. Atyja az egyház hite s anyja a tudomány. Mai feladatunk az egyház és a theol. tudomány *synthesise*, mert akár az egyházi, akár a tudományos jellegnek helytelen értelmezése kárára van az egyháznak és a teológiának egyaránt. A mai teológia a kijelentést az észre, a természetfelettit az immanenciára, az üdv-történetet a vallástörténetre redukálja s ezzel megtagadja a fejlődés fogalmának helytelen értelmezésével a keresztyénség abszoluteitását. A teológiának eme mai racionalizálása legfőbb oka az egyháztól való elidegenedésének, holott a kettő teljesen egymásra van utalva. Ebben az irányban is, a teológia egyházi és tudományos jellegének *synthetikus* kiépítésében, nagy feladat vár szerző szerint az erlangeni Hofmann szellemében induló modern pozitív teológiára. Vissza kell hódítanunk a teológia valódi egyházas és tudományos jellegét.

Az utolsó tanulmány valóságos „programm“-a jövőnk egyházi és theol. életmunkásságára. Jól mondja a szerző, hogy az egyház *fundamentoma*, gyökere és forrása az isteni kijelentés s a Krisztusban való közösségi hit és vallás. Ez a hitvallás az egyház élet és közösséget alkotó ereje. A reformáció is mint egyházujítás ilyen hitvalláson épült fel. A teológia kezdettől fogva egyházas jellegű tudomány, vagyis a tudományosságnak *synthesise*, a melynek igazi fokmérője a dogmatika. A mai teológia, mint Harnack „A keresztyénség lényege“ című műve igazolja, lényegileg történelmi jellegű, s arra az állapotra vezetett az u. n. vallástörténeti iskolában, a mit az érdekes szerző „Entdogmatisierung des Christentums“-nak nevez. Sőt Bemoulli mai csak általános, és nem keresztyén vallástudományról beszél. Ennek természetes

folyománya „die starke Reduktion des kirchl. Glaubens“ s a dogmatikának tisztán vallásbölcseleti és nem üdvtörténeti megalapozása. Legkiválóbb typusa Troeltsch. S ez a theol. krízis aztán az egyházra vezetett s az egyházi hitvallás hűségnek meglazulását eredményezte az egész vonalon. A skepticizmus és agnoszticizmus a mai dogmatika signatúrája. Pedig az egyházi hit a dogmatika ütőereje s a ker. közösség, tehát az egyház annak lelki ismerete. Ez a hit megkívánja a tudomány tisztító és elevenítő művét, mint a mely új fogalmakat, más szereket és elméleteket alkot az evangelium korszerűbb kifejtésére. De ez a tudomány nem öncél, hanem csak eszköz a positiv evang. tartalom szolgálatában, mert a theológiának a keresztyén kijelentés theológiájának kell lennie, a mellyel áll vagy esik a keresztyénség abszolutsága. De ehhez az szükséges, hogy megtisztítsuk azt a dogmatikát minden oda nem való történeti, természettud. és bölcseleti elemtől s visszavezessük azt az evangelium s a ker. közösségi hit alapjaira. E ponton Kanttól ma'ig is sokat tanulhatunk. Ennek a hitnek ma'ig is védő, konzerváló és éltető ereje van modern szellemi életünk tömkelegében. Egyedül ebben van egységes világnézetünk alapja.

A tartalmas és tanulságos értekezések valóságos kincses bányái a positiv ev. keresztyénségnek és hű kísérlőjének: a theológiának. A dogmatika újjászületése korszakának be kell következnie.

Szlávik M.

Günther E., Die Entwicklung der Lehre von der Person Christi im 19. Jahrh. Tübingen (Mohr) 1912. 150 lap. Ára?

Méltó folytatása *Doemer* és *Thomasius* nagy krisztológiai művének. Szerző szerint a Krisztuskérdés ma is aktuális kérdés, sőt a dogmatika legfőbb kérdése. Gyakorlati jelentőségét a Drnos, Jatho, Schrempf és Traub „esete“ is eléggé igazolja. Kérdésünk lehető megoldása végett Schleiermacherig, sőt Lutherig kell visszateérnünk.

Szerző szerint az orthodox dogma úgy ésszerű, mint történeti és gyakorlati tekintetben javítást és kritikai kiegészítést igényel. Az orthodox Krisztuskép messze távol áll az új szövetség egyszerű, közvetlen és megbízható Krisztusi élet- és jellemképtől. S aztán a dogmatörténet és a symbolika is mesze eltértette az orthodox dogmát az új szövetség és a reformáció felfogásától. A dogma kritikája ésszerű, bibliai históriai, és gyakorlati hittani tekintetben a jövőben is elodázhatlan tisztünk és feladatunk. Példa rá Strauss, Schultz, Ritschl és Kunze krisztológiája. E tekintetben egy szilárd dogmatikai terminológiára volna szükségünk az Eucken és Eisler-féle bölcseleti terminológia mintájára.

Manapság különböző terminusok kerültek forgalomba az újabb theológiában. Ilyenek a bibliai, történeti és históriai Krisztus, Jézus, mint a világtörténet központja, Jézus és a mythosz (Drews), a Jézusromantika, Jézus a vallási teremtő genius, Jézusnak az atyával való lényeg- és akarategysége, Jézus az eszményi ember (Besyschlag), az erkölcsi embertypus stb.

Szerzőnk szerint a krisztológiai probléma helyes felállítása tekintetében kettős a feladatunk. Be kell állítanunk őt a bűn és a kegyelem, vagy a világ és a történet rendszerének keretébe. Előbbit hangsúlyozta Bousset, Herrmann, Baumgarten és régebben Schleiermacher és Ritschl. A bűn és a kegyelem tana és tudata gerince a modern krisztológiának. Alaptétele az, hogy Jézus a kegyelmes istennek személyes, történeti kijelentése a bűnös emberiség javára, úgy azonban, hogy a mi urunk Jézus Krisztusnak atyja egyttal az egész világnak istene. Ez magyarázza meg az ő büntelenségét, hivatása tudatát, fiúságát, praeexistenciáját, feltámadását és megdicsőülését egyaránt. Ezt Luther így fejezte ki: „In corde meo iste unus regnat articulus, fides Christi, ex quo, per quem et inquem omnes meae die noctuque fluunt et refluent meditationes,” s a kis kátéban: „E cikk veleje az, hogy az, „Úr“ szócskája egy szemben megváltót jelent.”

A 2-ik feladat az, hogy Jézust a világ és a történelem rendszerének keretébe illesszük be, a mi a Kant és követőinek idealisztikus bölcelete alapján is lehetséges. Már Augustinus hangoztatta, hogy Jézus a keresztyén világ- és történelemfelfogásának a centruma, s a történelem helyes megértésének a titka. S itt aztán vagy a hit vagy a bölceleti spekuláció lehet rendszeres történetbölceleti felfogásunk kiinduló pontja. A Krisztusban való hit világítja meg az élet s a történelem értelmét s Krisztust ismerni annyit jelent, mint a világot és a történelmet helyesen megérteni. Ennyiben Krisztus geniusnak is mondható. Mindenesetre helyes és értékesíthető gondolatok a modern krisztológia számára.

Szlávik M.